

Pósa Zoltán

Egy bolgár vallomása

Doncsev Toso „breviáriumáról”

Az *Egy bolgár vallomása* Doncsev Toso breviáriuma, olvasókönyve, mely szellemi irányításként segít eligazodni egy minőségi szempontból megkerülhetetlen életműben. Talál a rímeltetés Márai Sándor *Egy polgár vallomása* című 1934-ben, illetve 1935-ben megjelent kétkötetes önéletrajzi ihletésű regényére. Ahogy Márai vall szülővárosáról, Kassáról és a magyarsághoz, a magyar kultúrához, a trianoni országcsonkoláshoz fűződő stigmákról, a gyermekkor idilljéről, úgy formálódik ki Doncsev Toso breviáriumából három-négy műfaj tükörcsarnokában megsokszorozva a magyar–bolgár gyökereire egyaránt büszke alkotó ember arcképe. Doncsev Toso magyar anya, bolgár apa gyermekeként jött világra 1944. április 8-án, Budapesten, tőle tanultam a szöviccet, amely szerint anyanyelve magyar, apanyelve bolgár. Regényeinek, hosszúelbeszéléseinek, novelláinak, életrajzi esszéinek meghatározó része játszódik az ötvenes-hatvanas években még szinte falusias pesti Zoltán utca és környékén. E nyájas vidékről szóló expresszív képeket az analitikus-visszapillantó időkezelés ütemét követve szövi át a magyar és a bolgár rokonoknál átélte vidéki, magyarországi és bulgáriai emlékek milliós színárnyalatú kaleidoszkópja.

Ahogy Doncsev Toso egész életművén, az új kötetén is vezérfonalként húzódik végig a Budapest–Szófia leitmotív, a jelen és a jövő állandó egybejátszatása. Egy-két szót ejtve korábbi munkáiról is, a 2006-ban megjelent *Ica néniem elátkozott boldogsága* című epizódregény valódi jelenideje az 1956-os forradalom és szabadságharc vérbe fojtását követő másfél esztendő. Ica néni meséiből és a gyermek emléktanoptikumából élénk tárul a történelmi közelmúlt és a régmúlt. Doncsev Toso ismeri az írásművészet valódi titkát, képes szóra bírni a levesestálat, a porcelán hajás babát és a böllér bőrkötényét egy csodálatos nagynéni optikájával. Bár legalább egy tiszta meseforrás rokona valószínűleg mindenkinek van, ám ahhoz, hogy valaki ennyire érzékletesen át tudja adni az Ica néni üzenetét, ahhoz a Doncsev Tosóéhoz hasonló elemi tehetség szükségeltetik.

E mágia folytatódik *A kun hercegnő* elbeszéléseiben és az új kötetben. Az ősoktól reá hagyományozódott múlt tükörcsarnokában éljük át például az ágyneműtartóba bújtatottak iszonyatos félelmeit, az ötvenes évek kivégzéseinek árnyékában lejátszódott gyermekkor megannyi derűs-rettenetes árnyalatát. S az íróval levonjuk a tanulságot: a keresztény ember megbocsájtó, ám a kommunista bűnököt nem lehet elfelejteni. Formavilágáról, látásmódjáról Krúdy Gyula költői anekdotikus múltat, jelent egyesítő emlékfolyamára, Jókai Anna spirituális realizmusára, Gelléri Andor Endre tündéri realizmusára, Jordan Radicskov vaskosan erőteljes palettájára, Hrabal alpárián zseniális groteszk humorára gondolunk, ám Doncsev Toso alapjában véve senkire sem hasonlít, eredeti mesélő tehetség. Az *Egy bolgár vallomása* című kötet barbár erejű elbeszéléseiben ott feszül a minden korábbi diktatúránál szörnyűbb és véresebb Rákosi-korszak megannyi rémsége, mégis árnyalja és teljesebbé teszi a képet az esetlenül szeretetre méltó kisemberek csak azért is derűje, békebeli mikrovilágot teremtő életétvágya. A nagyon is póre valóságot és a Zoltán utcai régióban terjedő legendákat egy bizarr történet, a *Trafikos titka* örökíti meg, melynek pajzán erotikája Fellini *Amarcord*-jának ízeit, színeit idézi emlékeze-

tünkbe, azt is bizonyítván, hogy egymástól egészen távoli világok mendemondái mennyire hasonlóak, kivált, ha a tudatos írói paletta mitológiai irányba teljesíti ki a történetet. Ebben a vérfagyasztóan groteszk horrormesében az olvasó számára kiderül a sámsoni erejűnek gondolt, hadirokkantnak vélt, háborús hősként tisztelt trafikosról, hogy vele született csúf testi hibája miatt biceg. Nem Sámson hát, csak egy szomorú, füllentős faun. Az ókori komédiák kacagó-zokogó maszkját idézőn egyszerre sírunk és nevetünk az egykori apáca, a fasiszta kommunizmus üldöztetéseitől mosónővé deklasszálódott Anasztázia sajátos deflorálódásának történetén is. A horror és az idill szintézisét valósítja meg az *Apám ezüstfelhőket álmodott* című hosszúelbeszélés, amelyben a Mennyországból a bolgár nagymama, és a híres kispesti halottlátó asszony figyelmeztetik az elbeszélés főhősét az elkövetkező borzalmakra. Úgy is lesz, a halottlátót a kommunisták kékcédulás győzelme után Kistarcsára internálják, és elállamosítják a bolgár apa, magyar anya és a család megélhetését biztosító kis boltot. A címében is ordítva kegyetlen, a korábbi kötetnévadó *Farkasüvöltés – kutyavonítás*, a halál és a gyász hétköznapi borzalmát megidéző novella, a székely népballadák húsba, csontba vágó vadságával jeleníti meg az államszocializmus bulgáriai hétköznapijait. Kisregénybe foglalt, egyetemes ívű panorámakép az *Umnata! Avagy a boldogság öt feltétele* című hosszúelbeszélés. Az író egy hivatalos és szegényesen nomád bolgár út során idézi meg a sokat szenvedett, velünk sokban rokon fátumú, sokak szerint vérrokon bolgár nemzet történelmét a török elnyomástól, a több rendbeli hamis és valódi felszabadulásokig. E látomássorozatra teszi föl a koronát Doncevsz Toso bolgár nagyapjának öt bölcsessége az élet értelméről: a tiszta lelkiismeretről, az egészségről, az anyagi boldogulásról, a hivatásról és a családról.

A műfajilag, nyelvileg összetett kötet esszéinek tiszta narrációjú, novellisztikus tónusa és a bolgár–magyar polgári intellektuel világos életfilozófiája kapcsolja össze az irodalomtörténeti, politológiai esszéket, a szakkritikákat a par excellence szépirodalmi művek makrokozmoszával. Az örkényi groteszk tónusában idézi föl Doncevsz Toso egy régi konferencia hangulatát, amelyen a bolgár irodalom nagyhatalmú, ám feledésre ítélt sematikus alkotói, Mladen Iszaev és Sztojan C. Daszkalov dühöngve szembesülnek azzal, hogy kimaradtak *A bolgár irodalom kis-tükkre* című Juhász Péter-kötetből. Kicsit tallózva az esszék között arra is választ kapunk, hogy miért tolmácsolta leghitelesebben Nagy László a bolgár líra óriásait? Azért, mert a magyar népköltészet, a magyar mítoszok olyannyira egy tőről fakadnak Nagy László költői énjével, hogy általuk a bolgár mitológiának is egyenesen a szívébe költözhetett úgy, mintha mindig is ott lakozott volna.

(*Napkút Kiadó, 2014*)